

Arhim. Hrisostom Ciuciu

ASCULTAREA

Taina viețuirii în Hristos

Ediția a doua, adăugită

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului



Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2026

Cuprins

„Ascultare, rănai în inimile monahilor noștri!”

Prefață la ediția întâi

(Arhim. Melchisedec, Starețul Mănăstirii Putna) 9

Introducere 11

Ascultarea în viziunea Părinților trezvitori (niptici) 19

1. Caracteristicile ascultării 20

1.1. Ascultarea este în sine cea mai mare jertfă,
calea cea mai scurtă către mântuire și premisa
cunoașterii lui Dumnezeu 21

1.2. Ascultarea trebuie făcută deplin, până la moarte,
fiind calea chenozei (golirii), a lepădării totale de sine 27

1.3. Ascultarea este desăvârșirea în dragoste;
Ascultătorul este Adam cel nou,
recapitulând în sine omenirea 31

1.4. Ascultarea este o condiție caracteristică
fiecărui membru al Bisericii 35

2. Roadele ascultării 37

Paternitatea duhovnicească în Biserică 39

1. Instituția Părintelui duhovnicesc 39

1.1. Părintele duhovnicesc în spiritualitatea răsăriteană.
Caracteristici generale 40

1.2. Slujirile Preotului și ale Părintelui duhovnicesc 47

2. Lucrarea Părintelui duhovnicesc după chipul Tatălui 54

3. Lucrarea ucenicului după chipul Fiului 56

3.1. Trăsăturile ucenicului 59

Imnul chenotic (Filip. 2, 5-11) – temei scripturistic	
al ascultării	62
1. Întreita chenoza a lui Hristos și corespondentul în viața duhovnicească	67
2. Chenoza Mântuitorului Hristos	69
3. Chenoza omului	71
4. Responsabilitatea omului ca răspuns la chemarea lui Dumnezeu	73
4.1. Pocăința (revenirea, dar și ridicarea), ca răspuns la chenoza lui Hristos	73
4.2. Recapitularea în noi, prin rugăciune smerită, a tuturor oamenilor	76
Sensul ascultării în monahism	79
1. Motivul plecării monahului din lume – călugărul ca dar al lui Dumnezeu	80
2. Ascultarea monahală ca model	87
Paradigme biblice ale ascultării	90
1. Ascultarea lui Avraam (Fc. 12-22)	90
2. Întâlnirea dintre Avraam și Melchisedec (Fc. 14, 18-20)	92
3. Întâlnirea lui Avraam de la Stejarul Mamvri (Fc. 18, 17-19)	95
4. Jertfa lui Isaac (Fc. 22, 1-18)	96
5. Lupta lui Iacov cu Îngerul (Fc. 32, 24-29)	100
6. Rugăciunea din Grădina Ghetsimani (Mt. 26, 36-45; Mc. 14, 32-41)	105
7. Pescuirea minunată – A treia arătare a lui Hristos de după Înviere, de la Marea Tiberiadei (In 21, 2-13)	109
8. Buna Vestire (Lc. 1, 26-38)	111
Supunere, blândețe și libertate în ascultare	115
1. Libertate și ascultare	123
2. Rolul blândeții în ascultare	132
Treptele ascultării	137
1. Prima etapă: Ascultarea trupească	145
2. A doua etapă: Ascultarea duhovnicească	147
3. A treia etapă: Ascultarea de Dumnezeu	149

Legătura dintre ascultare, pocăință și rugăciune	153
Ascultarea în mănăstirile de maici	174
Ascultarea – taina viețuirii în Hristos	197
1. Ascultarea – curăție a minții în Hristos	197
2. Ascultarea – urcuș spre Înviere	203
Ce am înțeles din dragostea Tatălui	209
1. Dinamica reîntoarcerii: De la originat la Origine	209
2. Participarea deplină și atenția <i>urgentă</i> față de Hristos	210
3. Dincolo de firesc: Cunoașterea care premerge asemănarea	215
Recunoștința – pecetea adevăratei ascultări	217
1. Recunoștința – „Amin”-ul inimii la voia Tatălui	217
1.1. „Amin”-ul hristic: Arhetipul ascultării noastre	217
1.2. Mișcarea vocii și regăsirea libertății	218
1.3. Transformarea efortului în „jertfă de laudă”	219
1.4. Recunoștința ca ancoră în „Casa Tatălui”	220
2. De la „ura de sine” la uimirea în fața Harului	221
2.1. Moartea vocii proprii ca înainte-prăznuire a Învierii ...	221
2.2. Recunoașterea chipului sub povara ascultării	222
2.3. Harul ca „părinte” al noii conștiințe	223
3. Recunoștința – rodul vederii „prin ochii Părintelui”	223
3.1. De la opacitate la transparență	224
3.2. Pedagogia dragostei jertfelnice	225
3.3. Vindecarea prin încredere și uimire	225
3.4. Unirea voilor în lumina recunoștinței	226
4. Liturgia lăuntrică: Ascultarea transformată în Euharistie	226
4.1. Viața ca doxologie neîncetată	226
4.2. Dinamica „Liturghiei după Liturghie”	227
4.3. Recunoștința ca stare de „Fiu” în fața „Tatălui”	227
4.4. Odihna în „Amin”	230
5. „Cunoscut-a Domnul pe cei ce sunt ai Săi” (II Tim. 2, 19, cf. Ieș. 33, 17; Num. 16, 5; Ps. 1, 6; Naum 1, 7; In 10, 14)	230

5.1. Recunoașterea ontologică:	
a fi „cunoscut” de Dumnezeu	231
5.2. Ascultarea ca odihnă în „Casa Tatălui”	231
5.3. Dincolo de timp: Ascultarea ca viață veșnică	232
5.4. „Amin”-ul final	232

„Ascultare, răsați în inimile monahilor noștri!”

Prefață la ediția întâi

„Dumnezeu S-a făcut pe Sine Om ca pe om să-l facă dumnezeu!” Sfinții Părinți au spus în repetate rânduri și în multe feluri acest lucru, și, de fapt, aceasta este esența vieții noastre creștine – Vestea cea Bună pe care Dumnezeu ne-a adus-o nouă, oamenilor. Este iubirea lui Dumnezeu coborâtă pe pământ. Modul în care această iubire devine realitate accesibilă nouă – calea prin care noi, ființe neputincioase și înstrăinate, intrăm în relația de iubire cu Dumnezeu și devenim casnici ai Lui – este *ascultarea*.

Putem spune că ascultarea este scara pe care Patriarhul Iacob a văzut îngerii urcând și coborând. Oare nu sunt monahii considerați îngeri pe pământ și viețuirea monahală nu este numită ea oare viețuire îngerească?

Această imagine, așa cum veți descoperi citind această carte, este admirabil ilustrată în imnul hristologic din capitolul 2 din Epistola către Filipeni.

Autorul explică într-un mod limpede acest lucru, arătând că acest imn nu este altceva decât parcursul pe care Hristos Însuși l-a făcut, pentru ca să-l refacem și noi și astfel să recăpătăm chipul Său.

De aici decurge primul aspect important pe care Părintele Protosinghel Hrisostom îl subliniază prin această lucrare: Ascultarea nu este ceva pământesc, ceva care pornește de la noi spre Dumnezeu, ci, dimpotrivă, este ceva care vine de Sus. Este darul lui Dumnezeu pentru oameni. Este privilegiul dat omului de a purta chipul lui Dumnezeu-Fiul. Prin ascultarea Sa, Fiul lui Dumnezeu Se face Fiul Omului, iar omul devine și el fiu al Celui Preaînalt. Nu sunt mulți care pot înțelege acest lucru. În decursul

vremii am constatat că ajung la această cunoștință doar cei care aleg să se desăvârșească pe această cale a ascultării. Ascultarea e taina lui Hristos. Trebuie să o simți, să te identifiți cu ea, cu taina.

Recomand cu căldură citirea acestei cărți, dar cu creionul în mână, așa cum îmi place uneori să spun. Modul în care este alcătuită este inedit. Bazată pe Sfinții Părinți și în mod deosebit pe Sfântul Ioan Gură de Aur, această carte este deopotrivă sistematică și profundă. A te adânci cu mintea și cu inima în citirea acestei cărți înseamnă a te adânci în taina iubirii lui Hristos, Ascultarea de Tatăl. Acolo unde lipsește ascultarea, Hristos nu este la masă și Cina nu mai are binecuvântarea prezenței Lui.

Ne rugăm ca Cel ce S-a făcut ascultător până la moarte și încă moarte pe Cruce (Filip. 2, 8) să ia chip în inimile cititorilor acestei cărți. Fie ca cei care se vor hrăni duhovnicește din merindele acestor pagini să se învrednicească și de cina Stăpânului, a Celui care a făgăduit că „voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine” (Apoc. 3, 20).

Arhim. Melchisedec, Starețul Mănăstirii Putna

Introducere

Nu putem vorbi despre ascultare ca și cum ar fi una dintre virtuți, fără să aducem un imens deserviciu vieții duhovnicești (privită ca efort continuu de a câștiga asemănarea cu Dumnezeu), în general, și relației omului cu Dumnezeu, în special. Ascultarea este mai mult decât o virtute, cu mult mai mult, pentru simplul fapt că ea nu poate fi asemănată cu nimic aflat pe pământ, nimic omenesc. Ascultarea nu are nimic pământesc, deoarece modelul ei nu este din această lume, deși a existat un moment când ar fi putut deveni mai mult. La început, când Grădina Raiului era așezată în mijlocul Pământului, omul a primit însărcinarea din partea lui Dumnezeu „s-o lucreze și s-o păzească” (Fc. 2, 15), urmând ca prin această lucrare să transforme întreg Pământul într-o astfel de Grădină. Cu toate acestea, menirea omului era mult mai înaltă de atât: prin ascultarea sa, el ar fi trebuit să unească Cerul cu Pământul, văzutul cu nevăzutul, cele inteligibile cu cele sensibile și într-un cuvânt, întreaga Creație cu Dumnezeu Care, pentru că nu putea să-și limiteze iubirea doar la om, a căutat o întoarcere a întregii lumi la Sine. Lucrul acesta l-a dorit realizat prin om¹, pe care l-a „introdus între făpturi, ca cel din urmă, ca o legătură naturală ce mijlocește prin părțile sale între extremitățile universului și aduce în sine la unitate cele

¹ „Dumnezeu vrea ca lumea să fie adusă la Sine printr-un om, prin trupul omenesc devenit mediu deplin transparent al infinitei Sale puteri de viață și de iubire; vrea s-o aducă prin Fiul Său preaiubit, pe Care în acest scop L-a făcut om, pentru ca, prin El, iubirea Sa infinită față de El să o reverse spre toți oamenii și spre lumea cu care sunt solidari prin creație.” (PR. DUMITRU STĂNIL-LOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, tom 2, col. *Opere complete* 11, Editura Basilica, București, 2018, p. 193).

lui Dumnezeu și Tatăl, readunând (recapitulând) toate în sine, cele din Cer și cele de pe pământ, căci în Sine au și fost create”⁴. Aceasta cu atât mai mult cu cât omului căzut, pe măsură ce lucrarea răului câștiga din ce în ce mai mult loc în inima sa, ascultarea îi devenise cu neputință.

Nu putea Tatăl să fie una cu fiul Său dacă acesta rămânea în continuare un fiu risipitor atâta timp cât neascultarea era legea care-l stăpânea. Nu putea Tatăl să-și recapete fiul risipitor dacă nu ar fi plecat în lume după el Fiul cel Bun. Fiul cel *cu adevărat* Bun nu a rămas în casa Părintească nepăsător la durerea Tatălui, ci a plecat în căutarea fratelui Său pierdut. Și tot ca un Fiul Bun, a făcut aceasta ca să aducă bucurie și Tatălui și fratelui Său: fratelui Său i-a făcut bucurie făcându-i darul cel mai de preț – ascultarea, iar Tatălui Său I-a făcut bucurie aducându-l acasă pe fiul care pierdut fusese, înainte, și mort, dar acum era viu și prezent. Înainte era numit risipitor, iar acum *ascultător* și moștenitor! Hristos a venit la noi fiind trimisul Tatălui (In 5, 37; 6, 38-39; 7, 16; 12, 49 etc.), bucurându-Se de încrederea Lui totală (In 5, 20; 14, 9; 10, 30) și ne-a făcut acest dar dumnezeiesc – ascultarea –, ca prin aceasta să fim iarăși primiți ca niște fii și nu ca argați. Acesta este motivul pentru care Sfinții Părinți spun că ascultarea nu este o datorie, ci un *privilegiu*! Aducându-i omului în dar ascultarea, Hristos i-a dăruit acestuia, de fapt, *încrederea* Tatălui.

Principalul scop al acestei cărți este acela de a repune ascultarea pe locul pe care-l merită în viața noastră duhovnicească. Dorim să subliniem încă de la început că ascultarea este departe de a fi un simplu sfat evanghelic, rezervat doar celor care se retrag din lume. Dimpotrivă, ea este o poruncă evanghelică destinată tuturor oamenilor, singurul mod de viațuire autentică în Hristos. Deși în cadrul acestei lucrări ne vom concentra asupra ascultării după cum este (sau ar trebui să fie) înțeleasă și trăită în monahism, facem acest lucru având un motiv foarte bine întemeiat: în tradiția vieții monahale, ascultarea reprezintă piatra

⁴ SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, p. 394.

de temelie a vieții duhovnicești, de aceea ea este mult mai nuanțată, pe măsura efortului depus de către nevoitor în dobândirea ei. De fapt, mănăstirea a rămas singurul loc în care ascultarea este nu doar privită, ci și trăită în felul pe care l-am arătat mai sus. În cazul unui monah, „a fi în ascultare” înseamnă mult mai mult decât o simplă făgăduință depusă (sau *vot* monahal) sau una dintre multele nevoințe mănăstirești. Pentru un adevărat trăitor ascultarea crește până la nivelul la care devine însăși firea lui și, chiar dacă la început el poate să nu înțeleagă pe deplin acest lucru, viețuirea lui conștientă în cadrul mănăstiresc va face ca toate relațiile sale (cu Dumnezeu, cu ceilalți și cu sine însuși) să fie modelate *doar* în funcție de ascultare. De aceea ascultarea în mănăstire comportă atât de multe aspecte, suferind mereu modificări. Putem spune chiar că ascultarea unui monah crește împreună cu el și astfel cu cât monahul arată o ascultare mai sinceră și mai deplină (prin „deplin” înțelegem aici gradul în care monahul se lasă pătruns de ascultare, gradul în care el se predă voii starețului, ca reprezentant *vizibil* al voii *invizibile* a lui Dumnezeu), cu atât acesta se apropie mai repede (și am adăuga aici, „mai sigur”⁵) de desăvârșire. Poate cel mai cunoscut și mai grăitor exemplu în acest sens îl găsim în viața Sfântului Simeon Noul Teolog, care a dobândit vederea luminii dumnezeiești ca rod al ascultării sale de Părintele său, Cuviosul Simeon Evlaviosul, și aceasta chiar la începutul viețuirii sale monahale!

De obicei se consideră că în viața duhovnicească efortul de a-L cunoaște pe Dumnezeu trebuie să premerge unirii cu El, aceasta din urmă fiind „marginea doririlor”. Motivul pentru care se întâmplă acest lucru devine evident dacă ne concentrăm asupra termenului „îndumnezeire”. Cu toate acestea, dacă

⁵ Adică *ferit de pericolul înșelării*, de care celelalte virtuți nu sunt ferite. Îndrăznim să credem că de aceea a numit Sfântul Ioan Scărarul ascultarea „maica tuturor virtuților”: SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL, *Scara dumnezeiescului urcuș*, în Filocalia rom., vol. IX, „Epistola de răspuns”, trad., introd. și note de Pr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 2013, p. 59.

urmărim asceza monahilor, vom vedea că aceștia nu-și propun să ajungă la *cunoașterea* lui Dumnezeu, ci la *unirea* cu El. Monahii urmăresc și ei dobândirea cunoașterii, însă nu se axează pe cunoașterea lui Dumnezeu Însuși, ci în special pe *voia* Lui. Singura cunoaștere pe care o caută cu adevărat monahii este aceea dobândită prin smerenie: „Bine este mie că m-ai smerit, ca să învăț îndreptările Tale” (Ps. 118, 71). Cât despre calea dobândirii smereniei, un monah va alege *ascultarea*, pentru simplul motiv că ea este aceea care-l va aduce mai aproape de asemănarea cu Hristos, Care „S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, și încă moarte pe Cruce” (Filip. 2, 8).

Scopul vieții și a nevoinței duhovnicești este unirea cu Dumnezeu, cunoașterea Lui fiind doar o urmare a acestei uniri, este ceva pe care Dumnezeu ne-o dăruiește. În această lucrare ne propunem să arătăm că ascultarea este nu doar calea cea mai scurtă pentru dobândirea acestor lucruri, ci este și *singura* cale. Sfinții Părinți, cei care au avut experiența vederii luminii dumnezeiești, au învățat acest lucru de la Dumnezeu, în mod nemijlocit și ei nu ne-au arătat o altă cale afară de calea ascultării.

Realitățile dumnezeiești și ale economiei dumnezeiești (pe care Sfânta Tradiție le desfășoară înaintea ochilor inimilor noastre și care sunt recapitulate în Sfintele Scripturi) sunt cu adevărat realități accesibile experienței celor de dinaintea noastră, a oamenilor duhovnicești, dar și experienței noastre, căci, așa după cum spune Nicolaos Matsoukas, „Realitățile dumnezeiești nu sunt ceva abstract – nici Dumnezeu Însuși, în relațiile Lui intratrinitare veșnice –, ci stări întrupate ca mod de viață”⁶.

Sfântul Apostol Pavel ne spune că adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu este un dar venit din partea Lui, nu este rodul unui efort personal. Cu alte cuvinte, acest proces de cunoaștere nu pornește de la noi, ci de la Dumnezeu. Noi trebuie doar să ne deschidem inimile și să ne lăsăm în mâna lui Dumnezeu,

⁶ NIKOLAOS A. MATSOUKAS, *Istoria filosofiei bizantine*, trad. de Pr. Constantin Coman și Nicușor Deciu, Editura Bizantină, București, 2011, p. 37.

arătându-ne și disponibilitatea și dorința de a-L primi (adică exact ceea ce face un ascultător!): „Iar dacă i se pare cuiva că cunoaște ceva, încă n-a cunoscut cum trebuie să cunoască. Dar dacă iubește cineva pe Dumnezeu, acela este cunoscut de El” (I Cor. 8, 2-3). Faptul că acești Părinți au avut experiența directă, nemijlocită a acestor stări, ne spune că Însuși Dumnezeu a fost Acela Care a venit la ei, comunicându-li-Se pe Sine acestora, de aceea, urmând cuvântului Sfântul Apostol Pavel, suntem încredințați că acești mari trăitori au gustat din adevărata cunoaștere.

Prin urmare, cunoașterea lui Dumnezeu este indisolubil legată de experiența duhovnicească a relației personale, nemijlocite cu El. Prin aceste cuvinte nu am făcut altceva decât să definim viața duhovnicească în esența ei, punând semnul egal între cunoaștere și experiența personală sau trăirea concretă a relației cu Dumnezeu. De fapt, după cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur, scopul vieții duhovnicești este intrarea într-o relație de iubire cu Dumnezeu: „[...] nici izbăvirea de gheenă, nici câștigarea Împărăției Cerurilor nu ar putea fi ceva mai mult decât o asemenea dragoste de care vorbesc eu, adică decât dragostea pentru Hristos, fiindcă a iubi pe Hristos și în același timp a fi iubit de El, este mai presus de orice”⁷. Această relație, spune mai departe Sfântul Ioan Gură de Aur, nu este rodul cunoașterii raționale, ci a experienței directe: „Care minte omenească ar putea oare să ne reprezinte deplin și întocmai fericirea unui astfel de suflet binecuvântat? Desigur că nici o minte, ci singură experiența directă a acestei supreme fericiri”⁸.

Dar vederea duhovnicească, ca principiu gnoseologic, nu este strict o urmare a experienței duhovnicești, ci poate fi și rod al ascultării. Astfel, cel care este în ascultare de un părinte duhovnicesc poate primi rodul vederii duhovnicești a părintelui

⁷ SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, cap. IX, trad. de PS Teodosie Atanasie, Editura Christiana, București, 2005, p. 162.

⁸ SFÂNTUL IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Epistola către Romani...*, p. 163.

său: „Tot astfel, deci, a vedea pe Dumnezeu cu mintea și a-L cunoaște mai presus de minte prin negație se poate întâmpla și celor ce au experiat pentru scurt timp vederea Lui, ca și celor ce nu și-au ridicat spre El ochiul acela mai presus de minte al unirii, *dar ascultă de cei ce și l-au ridicat*. Dar vederea celor din urmă nu e unire”⁹.

Părinții (Sfântul Grigorie Palama și cei dimpreună cu el) care au semnat *Tomul Aghioritic* ne-au transmis două lucruri importante pentru problema care ne interesează:

1. singura cale de adevărată cunoaștere a lui Dumnezeu este trăirea nemijlocită a relației cu El;

2. experiența Părinților ne poate fi transmisă de către aceștia, lucru pe care l-am arătat și mai sus: „Acestea le-am învățat din Scripturi; acestea le-am primit de la părinții noștri; acestea le-am cunoscut prin puțina noastră cercare”¹⁰.

Nu putem, așa cum am arătat mai sus, să vorbim despre ascultare ca despre ceva omenesc. A vorbi despre ascultare este același lucru cu a vorbi despre Fiul lui Dumnezeu Cel Întrupat pentru dragostea Tatălui și înseamnă a vorbi despre ceva care nu se ridică din pământ, ci care, dimpotrivă, se coboară din Cer. *Ascultare* este ceea ce au primit în mod direct Părinții noștri de la Dumnezeu, este firul care îi leagă veșnic de Tatăl. „A fi în ascultare” înseamnă să fii conectat la acest fir care coboară de la Tatăl prin Fiul în lume. De aceea noi îi numim Părinți pentru că s-au făcut cu adevărat fiii Tatălui prin unirea cu Fiul Unul-Născut și știm că Tatăl sălășluiește și strălucește cu adevărat doar în Fiul.

⁹ SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, „Cuvânt pentru cei ce se liniștesc cu evlavie”, în *Filocalia rom.*, vol. VII, trad., introd. și note de Pr. D. Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1999, p. 340. Pr. Stăniloae prezintă astfel acest aspect al vederii duhovnicești: „E cunoscut nu numai de cei ce l-au văzut mai înainte, ci și de cei ce nu l-au văzut niciodată. Dar cei dintâi îl cunosc pe baza experienței vederii, pe când cei din urmă prin ascultare de aceia. Deci nu numai prin simpla teologhisire rațională. Chiar aceasta are nevoie de credință” – PR. D. STĂNILOAE, nota nr. 166 la SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA, „Cuvânt pentru cei ce se liniștesc...”, p. 340.

¹⁰ „Tomul Aghioritic”, în *Filocalia rom.*, vol. VII, p. 418.

Un impediment în calea cunoașterii care vine din experiența unirii cu Dumnezeu este, cu siguranță, lipsa noastră de experiență duhovnicească, dar, după cum am amintit mai sus, răspunsul la această provocare îl găsim tot în tema lucrării noastre, adică în ascultare. Cunoașterea care vine din trăirea unirii cu Dumnezeu ne este accesibilă și nouă, celor care nu avem o astfel de experiență, prin ascultare față de cei de dinaintea noastră – care au avut-o – și prin credință. Ascultarea ni se revelează astfel ca fiind mai mult decât o virtute, iar textele patristice pe care le vom reproduce în această lucrare, ca și recursul la tradiția vieții monahale, vor confirma cu prisosință acest lucru.